

2. Калашніков Ю.В. Методичні рекомендації щодо соціальної підтримки людей, які живуть з ВІЛ (з досвіду роботи) / [Ю. В. Калашніков, Л. П. Крисов, Д. В. Муценко та ін.]. – К. : ДСССДМ, 2005. – 116 с.
3. Котова Н.В. ВІЛ-інфіковані діти: медичний догляд, психологічна підтримка, соціальний супровід, правовий захист / [Н.В. Котова, О.О. Старець, О.П. Пурік та ін.]. – К. : ТОВ «К. І. С.», 2010. – 176 с.
4. Семигіна Т. Соціальна робота з людьми, які живуть з ВІЛ/СНІДом: метод. посіб. для проведення курсів підвищ. кваліфікації / Семигіна Т., Банас О., Венедиктова Н. – К. : Вид. дім «Кисво-Могиллянська акад.», 2006. – 620 с.

УДК 37.013: 37.011.31

КОМУНІКАТИВНА ВЗАЄМОДІЯ ВИКЛАДАЧА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА

Веретенко Т. Г., к. пед. н., доцент

Київський університет імені Бориса Грінченка

Стаття висвітлює роль та вплив комунікативної взаємодії викладача на формування особистості студентів. Наводиться порівняльний аналіз мовної поведінки викладачів слов'янської та англо-американської вищих шкіл, наведені приклади застосованих прийомів заохочення, спонування, схвалення діяльності студентів, що сприяє їх творчій активності на заняттях в аудиторіях.

Ключові слова: комунікативна взаємодія, мовна поведінка, прийоми, студенти.

Веретенко Т.Г. КОММУНИКАТИВНОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЛИЧНОСТИ СТУДЕНТА / Киевский университет имени Бориса Гринченко, Украина

В статье раскрыта роль и влияние коммуникативного взаимодействия преподавателя на формирование личности студентов. Дан сравнительный анализ языкового поведения преподавателей славянской и англо-американской высших школ, приведены примеры применяемых приёмов поощрения, одобрения деятельности студентов, что способствует творческой активности и инициативности студентов на занятиях в аудиториях.

Ключевые слова: коммуникативное взаимодействие, языковое поведение, приёмы, студенты.

Veretenko T.G. COMMUNICATIVE INTERACTION TEACHER AND ITS INFLUENCE ON THE FORMATION OF PERSONALITY STUDENTS / Borise Grinchenko Kuiv University, Ukraine.

Article raskyta role and influence of communicative interactions on the teacher's personality development of students. A comparative analysis of linguistic behavior of teachers of Slavic and Anglo-American high schools, are examples of techniques are used pooshreniya, approval of the students that promotes creativity and initiative of students in the classroom.

Key words: communicative interaction, language behavior, techniques, students.

Комунікація є специфічною формою взаємодії людини з іншими людьми, у ході якої здійснюється взаємний обмін уявленнями, ідеями, установками, інтересами, почуттями, без чого неможлива професійна діяльність фахівця.

Вишівська підготовка фахівців передбачає розвиток у студентів умінь і навичок рівноправної взаємодії з іншими людьми, встановлення толерантних відносин з ними, що викликане потребами спільної навчально-пізнавальної діяльності. Комунікативна взаємодія викладачів зі студентами в процесі навчання створює найкращі умови для формування особистості студента, сприяє розкриттю їхнього творчого потенціалу, забезпечує сприятливу морально-психологічну атмосферу.

Актуальність статті визначається розглядом процесу комунікації та професійно-комунікативних прийомів викладачів вищих навчальних закладів і їх вплив на процес формування особистості студентів, становлення їх світогляду, професійну підготовку. Саме в аудиторії майбутні соціальні педагоги вперше отримують можливість соціальної ідентифікації, самовизначення по відношенню один до одного, до оточуючих. У зв'язку з чим, взаємодія викладач-студент є унікальною за своєю роллю у формуванні майбутніх фахівців нашої країни, їх здатності до спілкування, взаємодії, розумінні та прийняття іншого, яке базується на певній соціальній поведінці.

Як свідчить аналіз наукових досліджень, інтерпретація професійно-комунікативної взаємодії як у ВНЗ нашої країни, так і англomовних країн, показала, що комунікативно-педагогічний процес завжди мав тенденцію до статусної належності безпосередніх її учасників. Так, традиційна модель відносин

викладач-студент була асиметричною. Як стверджує соціолінгвіст Дж. Холмс: «Вбачається, що викладач повинен контролювати ситуацію, підтримувати або зберігати певну соціальну дистанцію у відносинах зі студентами, при цьому навчаючи їх нормам, що функціонують у даному суспільстві» [3, с.97]. Цей традиційний дисбаланс у розподілі соціальної «влади» через педагогічне спілкування природним шляхом знаходив своє втілення у комунікації в аудиторії, де позиція викладача завжди була зверхньою. Проте дана модель розподілу влади та її відображення у комунікації в аудиторії не є єдиною. При розгляді моделі взаємодії викладача та студента у ВНЗ англomовних культур відмінності у комунікації очевидні та вражаючі.

Соціокультурні та педагогічні норми, прийняті в даному суспільстві безпосередньо впливають на спілкування між викладачем та студентами в аудиторії. Норми мовної поведінки можуть стати основною причиною виникнення нерозуміння та комунікативних конфліктів у аудиторії між представниками різних культур. Основною відмінністю у комунікації в аудиторіях різних культур є наявність чи відсутність дистанції між викладачем та студентами та розподіл влади [1; 3; 5].

Метою статті є порівняння ролі та дистанції викладача у аудиторіях слов'янських та англomовних ВНЗ. Слов'янські викладачі та студенти сприймають свої ролі в процесі комунікації як розподілені статусом та дистанцією. При цьому даний розподіл, в основі якого домінування викладача та залежність від нього студентів природним чином знаходить своє підтвердження і у мовному спілкуванні. Таким чином, більш «сильний» і «владний» учасник педагогічного спілкування – викладач – користується свободою в підборі комунікативних та мовних прийомів, які дозволяють йому чітко встановити його статус та зберегти певну дистанцію, в той же час як більш «слабкий» учасник даного процесу – студент – обмежений у мові та поведінці в аудиторії. Це призводить до авторитарності та виявляється в традиційній манері викладача керувати, контролювати, перевіряти, розподіляти роботу, а також віддавати розпорядження та накази. Таким чином, така комунікативна поведінка викладача може бути схарактеризована як владна, спрямована «згори донизу» відносно студентів, досить часто здійснюється у командно-наказовому тоні. Розглянемо стратегії, що застосовує викладач у аудиторії:

- у формі наказів: *Усі швидко відкрили свої зошити. Обов'язково зробить завдання і наступного разу покажіть його мені до початку занять. Так, два студента готують презентацію, останні дістали свої статті. Першими будуть Рудова та Гусева. Я поділю дошку на дві частини таким чином. Ви будете писати зліва, Марина. А Ви, Настя, справа.....*
- загальних команд: *Всі пререверяємо самостійне завдання. Що було задано? Виділяйте контрольні вирази з тексту. Поки вони пишуть, обговорюємо статті, які Ви підготували, задаємо проблемні питання, демонструємо активність при обговоренні випадку..... Книги не відкривайте, слухайте мене.*
- ціла низка погроз: *Ви що бажаєте неприємностей із заліком? Екзамен Ви не здасте! Я знижу Вам оцінку наступного разу.*
- неповажних питань, що містять зауваження: *Всі виконали завдання? Ні? Марина? Чому? Як це Ви не знали, що потрібно робити? Ви що вперше на занятті? А Ви забули зошит вдома? Це не причина!*

У наведених прикладах викладач демонструє арсенал комунікативних стратегій зауваження, критики, погроз, докорів, повчань, інших засобів залякування замість поважних педагогічних настанов студентам. Викладач очікує, що студенти повинні підтримувати дану «дистанцію влади» по відношенню до викладача, демонструючи при цьому мовчання, слухняність, не заперечуючи, не протистуючи, не виділяючись у групі, самостійно не висуваючи певні пропозиції, якщо на те немає розпорядження викладача. Складається враження, що єдиною легалізованою формою самостійної мовної поведінки більшості українських студентів, що не ризикують викликати осуд викладача є прохання-питання. Ці питання-прохання можуть стосуватися подальших дій студентів з виконання завдань в аудиторії та вдома або уточнення часу проведення контрольних робіт, заліків, терміну здачі самостійних завдань, а також різні форми звертання до викладача з метою отримати дозвіл на відсутність на занятті.

Іншою характерною формою спілкування українських студентів є відсутність ініціативи, небажання висловлювати відкрито власну думку, навіть якщо викладач особисто звертається до студента. Це пояснюється традицією, що склалася та зосередженням педагогічного процесу навколо особистості викладача. Тому не дивно, що студенти надають перевагу мовчанню, оскільки не відповісти на запитання є менш ризикованим, ніж дати невірну відповідь, та це не приведе до небажаних наслідків при оцінюванні. Такий страх студентів гальмує їх творчий розвиток, страхом слід пояснити і відому нелюбов студентів до контрольних робіт, тестування. Слід відмітити, що типова авторитарна манера педагогічного спілкування представників пострадянської вищої школи демонструє визначення «викладач – це бос» або «парадом команду я!».

Протилежну модель демонструють викладачі англomовних ВНЗ. Викладачі і студенти відчувають себе рівноправними та рівностатусними учасниками комунікативно-педагогічного процесу, які якщо і поділені певною дистанцією в аудиторії, не сприймають її ворожнечо. Самі ж викладачі намагаються цю дистанцію звести до мінімальної.

Комунікативна поведінка англо-американських викладачів у цілому демонструє більшу уважність по відношенню до почуттів студентів, мовна поведінка викладача спрямована на формування у студентів уявлення «викладач – це друг». Одним із головних правил західної академічної культури є розгляд студентів як клієнтів, чії потреби, майбутня кар'єра та успіх є для викладача пріоритетними. Викладач ні в якому разі не повинен принизити студентів, не знизити їх самооцінку та самоповагу. Отже, західні академічні культурні традиції потребують більш інтерактивної манери комунікативно-педагогічної поведінки та педагогічних прийомів створення дружньої як комунікативної так і психологічної атмосфери в аудиторії, спрямованої на зближення викладача та студентів, а також на зменшення дистанції між ними [4].

Наступний фрагмент комунікативно-педагогічної поведінки англо-американського викладача може слугувати ілюстрацією, яким чином досягається комбінація збереження дистанції та дружньої атмосфери в аудиторії.

1. *(Mr Robertson, a French professor at Abingdon university (Michigan, USA): «Good morning everybody. And a very snowy we are having today. May I ask you to close that window, please, Millington? Thank you. James, how I wish you could keep this lot a bit quieter in your discussions. I would really appreciate a little less noise. Now, we might perhaps get on with this lesson. Would you do me a favor, Steve? Fish for a double plug in that drawer over there, will you? Thanks a lot. Now, some of you might want to give me a helping hand with this projector... I was wondering if you could clear the tops of your desks of your vocabulary books now as I was thinking of giving you a vocabulary test today. How do you feel about it?» (Groans of protest from the students).*

2. *(Фрагмент звернення викладача французької мови містера Робертсона в університеті м. Абінгтон (Мічиган, США):*

«Доброго ранку! А воно сьогодні доволі снігове. Чи можна Вас попросити зачинити це вікно, Міллінгтон? Дякую Вам. Джеймс, як би мені хотілося, щоб Ви вели себе хоч трохи тихіше. Тепер нам слід починати наше заняття. Чи не могли б Ви мені надати послугу, Стів? Ви не пошукаєте книгу у цьому ящику? Дякую Вам. Тепер може хто-небудь із Вас бажає допомогти мені включити цей проектор. Чи не могли би Ви прибрати книги та підручники, оскільки я хочу запропонувати Вам свій варіант розв'язання... Як Ви на це дивитесь?» Студенти протестують...

Порівняння педагогічних та комунікативних аспектів спілкування студентів та викладачів в аудиторії дає можливість стверджувати, що мова англо-американських викладачів насичена словами похвали та схвалення на адресу студентів. Висловлювання типу *Mark, you did a beautiful job (Марк, Ви блискуче впорались із роботою), That was outstanding. The theory was well presented and the examples were marvelous (Ваш виступ був першокласним. Теоретична частина була чітко представлена та ілюстрована прекрасними прикладами)* [5].

На відміну від англо-американських, в українських аудиторіях викладачі намагаються уникати відкритих форм схвалення студентів та позитивної оцінки будь-якого роду їхньої діяльності, що є необхідною умовою розвитку творчості особистості студента.

Таким чином, у слов'янській академічній культурі такі елементи комунікативно-педагогічної поведінки викладачів, як заохочення, схвалення, комунікативна підтримка студентів недооцінені як необхідні складові педагогічного процесу. Саме їх відсутністю можна пояснити той факт, що в більшості творчих та активних студентів спостерігається зниження ініціативи через кілька місяців або років навчання у вищих навчальних закладах.

У англо-американських навчальних закладах надзвичайно цінуються та заохочуються активність і ініціативність студентів, від яких залежить оцінка їх академічної діяльності. Цим можна пояснити велику кількість годин для семінарів та практичних занять у американських ВНЗ [2].

Професія викладача передбачає залежність успіху роботи не лише від особистісних характеристик фахівця, а й від його компетентності у мовленні та спілкуванні зі студентами. Специфічність професійного мовлення викладача знаходить своє втілення в тому, що він виступає як особистість, яка має свою індивідуальність, свій понятійний апарат, специфічні мовні конструкти, що передбачає володіння багатьма професійними комунікативними навичками та вміннями, а також мовними засобами. Професійне мовлення та комунікація викладача регламентується певними цілями, завданнями, засобами та способами діяльності в аудиторії, потребує володіння професійно-комунікативними прийомами, що постійно удосконалюються.

ЛІТЕРАТУРА

1. Goffinan, E. Interaction Ritual: Essays on Face-to-Face Behaviour. – New York : Anchor Books, 1967. – 226 p.
2. Hatch, E. Discourse and Language Education. – Cambridge : Cambridge University Press, 1992. – 333 p.

3. Holmes, J. The structure of teacher's directives / Language and Communication. – 1993. – v.10. – P. 89–117.
4. Tarasova, E. Classroom discourse across two cultures // Вестник Харьковского национального Университета. – Харьков, 1999. – №345. – С. 84–87.
5. Wolfson, N. Invitations, compliments and the competence of native speakers // The International Journal Of Psycholinguistics. – 1981. – v.24. – № 4. – P. 7–22.

УДК 371.125.8:364-43:005.336.5

ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Волкова В.А., к. пед. н., доцент

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Професійно-етична культура соціального педагога розглядається як система професійно-моральних цінностей, що стали внутрішніми переконаннями особистості і виконують аксіологічну, регулятивну, нормативну, виховну функції. У структурі професійно-етичної культури системоутворюючим виступає аксіологічний компонент, що розкриває професійно-етичну культуру соціального педагога як сукупність педагогічних цінностей.

Ключові слова: професійно-етична культура, гуманістичні цінності, соціальний педагог, цінності-цілі, цінності-засоби.

Волкова В.А. ЦЕННОСТНЫЙ КОМПОНЕНТ В СТРУКТУРЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ЭТИЧНОЙ КУЛЬТУРЫ СОЦИАЛЬНОГО ПЕДАГОГА / Мелитопольский государственный педагогический университет имени Богдана Хмельницкого, Украина.

Профессионально-этичная культура социального педагога рассматривается как система профессионально-моральных ценностей, которые стали внутренними убеждениями личности и выполняют аксиологическую, регулятивную, нормативную, воспитательную функции. В структуре профессионально-этичной культуры в качестве системообразующего выступает аксиологический компонент, который раскрывает профессионально-этичную культуру социального педагога как совокупность педагогических ценностей.

Ключевые слова: профессионально-этичная культура, гуманистические ценности, социальный педагог, ценности-цели, ценности-средства.

Volkova V.A. VALUE COMPONENT IN THE STRUCTURE OF SOCIAL PEDAGOGUE'S PROFESSIONAL-ETHNIC CULTURE / Melitopol State Pedagogical University of the name Bogdana Hmelinickogo, Ukraine.

Professional and ethnic culture of social pedagogue is considered as a system of professional and the moral values of a personality transformed into the internal beliefs. They fulfill axiological, regulatory, educational functions. The backbone component in the structure of professional-ethnic culture is axiological component which reveals the professional and ethnic culture of the social pedagogue as a set of pedagogical values.

Key words: professional and ethical culture, humanistic values, social pedagogue, values, goals, values-based tools.

Аналіз наукових досліджень з проблеми свідчить про незгасаючий інтерес до ціннісних основ професійної діяльності педагога. Зважаючи на аксіологічну і функціональну природу, соціально-виховна робота є однією із багатограних і об'ємних видів професійної діяльності. Соціальний педагог виступає носієм, творцем і розповсюджувачем гуманістичних цінностей, роблячи свій внесок у розвиток культури суспільства.

В умовах поглиблення кризи суспільства, посилення соціальної напруженості, зниження рівня життя більшої частини населення, росту дитячої злочинності і знедоленості зростає роль соціальної роботи з дітьми і найуразливішими категоріями населення. Нормальне і стійке функціонування соціальних служб значною мірою залежить від рівня професійної підготовки і розвитку особистості соціального педагога. Соціальний педагог має бути не лише хорошим фахівцем, але й мати високий рівень професійно-етичної культури.

Внутрішня культура соціального педагога – це той стержень, та основа, яка багато в чому визначає його поведінку в різних життєвих ситуаціях, професійній діяльності. Отже, йдеться не лише про рівень знань і умінь людини у галузі педагогіки, а й про сформовані особистісні установки, ідеали, потреби і мотиви, що визначають сферу і умови їх повсякденного прояву. Зміст соціальної роботи має яскраво виражений